

Nico Dros schrijft aangrijpende roman over Russenoorlog

'Geen Texelse ogen, maar
die van een aanwaaier'

Hoewel de uitgever rept van een 'onderbelicht gebleven episode', weet iedere auteur die het aandurft om bijna zeventig jaar na dato met een nieuw boek over de Georgische opstand te komen, dat hij kritisch zal worden gevolgd. De roman *Oorlogsparadijs* van Nico Dros verdient echter alle lof. En een breed lezerspubliek - van Texelaars en (andere) liefhebbers van literatuur en geschiedenis.

Al jaren lang wist Nico Dros zeker: eens zou hij een boek schrijven over wat waarschijnlijk het meest gevoelige onderwerp in de historie van Texel is. 'Alleen de kreet al: Russenoorlog, zoals Texelaars de opstand altijd hebben genoemd. Ik weet nog dat ik die als kind voor het eerst hoorde. Het klonk heel spannend. Mijn moeder had het er vaak over. Fel, geëmotioneerd en met tegenstrijdige gevoelens. Later begreep ik waar die vandaan kwamen. Iedereen snapte dat die Georgiërs in opstand kwamen. Maar waarom moesten ze iedereen uitmoorden? Mijn moeder vertelde hoe geschokt ze in Oudeschild waren toen de Georgiërs voor ze het dorp ontvluchtten eerst nog zeven Duitse gevangenen executeerden. Een vreselijke gebeurtenis. Natuurlijk waren die Duitsers de bezetters, maar de mensen in Oudeschild hadden hen goed gekend. Het waren ook maar gewone jongens, boeren uit het noorden van Duitsland, niet zoveel anders dan zichzelf.'

Veel Texelaars verzekerden Dros dat ze 'helemaal niet zoveel last van die Duitsers' hadden gehad. 'In vergelijking met veel andere gebieden was het leven hier goed. De oorlog bracht beperkingen met zich mee en het was natuurlijk heel vervelend als je fiets werd gevorderd. Of een partij graan, kippen of schapen, zoals in de laatste oorlogsdagen, toen de boeren op het eiland samen nog even 1500 schapen moesten leveren voor de hongerige troepen aan de overkant. Ik kan me voorstellen dat de gemiddelde Texelaar het niet zo erg vond dat ze zulke soldaten kapot schoten. Maar als je nou ziet wat er na het oplaaien van de opstand de vuurlinie werd ingestuurd, dat waren dat niet allemaal keurtroepen van Hitler. Er waren ook jochies van zestien of zeventien jaar onder.'

Dat veel (oudere) Texelaars een uitgesproken mening over de gebeurtenissen van april 1945 hebben, werd hem uit de gesprekken wel duidelijk. Wat opviel was dat de Duitse kant van de tragedie meestal onderbelicht bleef. 'In de roman wilde ik niet per se oordelen, niet eenvoudig partij kiezen. Ik wil de situatie op Texel in de oorlogsjaren terugbrengen tot menselijke proporties. De ongelooflijke wreedheid in april '45, eerst aan Georgische zijde, en daarna aan Duitse kant, heeft me altijd verbijsterd. Ik heb ervoor gekozen deze moordpartij door de ogen van een aanwaaier te bekijken. Mijn hoofdfiguur is een jonge arts die na aanslag van het verzet in Amsterdam moet onderduiken, en met een valse identiteit in het noodhospitaal in Den Burg aan het werk gaat. Maar daarmee bezorgde ik mezelf weer heel andere problemen.

Want ik wist niet veel van de medische wereld. Er zat niets anders op dan me te verdiepen in de geneeskunde van die dagen. Niet alleen heb ik stapels memoires van chirurgen in oorlogstijd gelezen, maar ook medische handboeken uit die tijd. Curieus, want ze zijn thans natuurlijk in veel opzichten achterhaald. Om er zeker van te zijn dat ik geen fouten maakte, heb ik me tijdens het schrijven laten begeleiden door een chirurg, een forensisch arts en een gewone arts.'

Voor zijn beschrijving van de situatie op het eiland ging Dros evenmin over één nacht ijs. In de loop der jaren sprak hij vele Texelaars die de oorlog hebben meegemaakt. Daarnaast bracht hij veel tijd door in het gemeentearchief. 'Het ging me niet alleen om de grote gebeurtenissen, maar vooral om kleine, dagelijkse zaken. Die zijn minder goed gedocumenteerd. Toch ben ik ze tegengekomen. Zoals het verhaal van een Texels meisje dat zich achter het gemeentehuis door drie Duitse soldaten voor geld liet gebruiken en de nasleep daarvan. Veldwachter Looijen had er een notitie van gemaakt. Ik heb die gebeurtenis gebruikt voor mijn boek.'

Wie *Oorlogsparadijs* leest als een puur historisch werk, leest met een verkeerde bril. 'Een roman is in de eerste plaats een werk van de verbeelding,' zegt de auteur. 'Veel Texelaars zullen de onbedwingbare neiging hebben te kijken wat er wel en wat er niet waar is. Mijn vader zei ook: je houdt je toch wel aan de feiten? Maar dat kan ik helemaal niet, want ik beschrijf personages in zeer persoonlijke situaties. Natuurlijk, de historische feiten kloppen in grote lijnen wel. En het is uiteraard mijn bedoeling geweest een waarachtige sfeer te schetsen. Maar het is niet allemaal echt gebeurd. Een roman laat de achterkant van de gebeurtenissen zien. Waar de bronnen zwijgen, gaat de romanschrijver verder, door zich in te leven. Zo wordt het bombardement op Den Burg altijd genoemd, maar het is nooit uitvoerig beschreven. Een getuige vertelde me dat hij en zijn familie zich hadden verscholen in de kelder. Toen het schieten stopte, was hun huis weg. Dat soort gebeurtenissen heeft mensen vreselijk getraumatiseerd, en dat heb ik voelbaar willen maken. Als je leest dat omstreeks 1500 mensen zijn omgekomen, is dat onvoorstelbaar. Maar dat feit wordt begrijpelijk als er iemand bij is die je goed kent, omdat het je broer, je geliefde of je moeder is. Dat was één mijn taken met dit boek. Geschiedschrijven is lichter werk dan romans schrijven, vind ik. Als romancier moet je meevoelen. Met alle personages, ook met die veel verder van je af staan.' Erg moeilijk vond hij ook het vinden van 'de juiste toon'. 'De oorlog zorgde voor problemen. Maar het leven ging door. Er moest daarom ook wat humor in.'

Het resultaat van al zijn inspanningen is indrukwekkend. Dros heeft een aangrijpende roman geschreven, waarin het verhaal van de hoofdpersoon en dat van zijn omgeving als het ware samenvallen. Voor Luc, de gevluchte arts, ontloopt Texel zich aanvankelijk als een paradijs. Hij wordt ingekwartierd bij een boerenfamilie op de Hoge Berg, bij wie hij het geloof in het leven weer herwint. Hij krijgt een hartstochtelijke verhouding met één van de dochters en leert ondertussen de fijne kneepjes van het vak van zijn oudere chef in het noodhospitaal. Terwijl steeds duidelijker wordt dat de Duitsers aan de verliezende hand zijn, maakt Luc plannen voor zijn leven na de bevrijding. Maar een bloedige opstand van de in Duitse krijgsdienst getreden Georgische soldaten luidt begin april 1945 alsnog een wrede oorlog in. Al snel verandert het lieflijke oord in een hel, zowel voor haar vaste bewoners als voor de gast.

Voor de Texelse lezer is het even wennen dat naast de verzonnen personages ook bestaande Texelaars in het boek voorkomen, onder wie burgemeester Rijk de Vries, verzetsman Jaap Keijzer ('de Lord') en Heinz Hlawatschek, die vlak na de invasie als kwartiermaker naar het eiland kwam, het symbool werd van 'de goede Duitser' en later zelfs met een Texelse

trouwde en hier bleef wonen. Andere personages lijken bekend, maar dragen een andere naam. ‘Een bewuste keuze. De bestaande personages heb ik vaak alleen maar genoemd. Of ze beleven dingen die algemeen bekend zijn. Als ik te veel heb verzonnen, hebben ze een andere naam gekregen. Zo is de ambulancechauffeur geïnspireerd op de onverschrokken Jan Reij, maar omdat ik hem aan het eind van het verhaal een nogal ongelukkige keuze laat maken, heb ik hem een andere naam gegeven, ook om zijn nabestaanden niet in verlegenheid te brengen.’

Erg boeiend, zeker voor wie in de Texelse geschiedenis geïnteresseerd is, is de beschrijving van de gang van zaken in het noodhospitaal. Hoewel niet algemeen bekend, kregen de artsen er complexe gevallen te behandelen en verrichtten ze honderden operaties. Eenvoudige, aan blinde darm of liesbreuk, maar ook veel complexere. In het boek wordt een vrouw geopereerd die na het bombardement met granaatscherven in haar schedel is binnengebracht. Of een dergelijke operatie echt heeft plaatsgevonden, durft Dros niet te zeggen. ‘Maar het zou me niet verbazen. Ze hebben zelfs thoraxoperaties verricht. Dat was buitengewoon moeilijk, door het verschil in druk tussen de longen en de buitenlucht. Kennelijk hadden ze daar de spullen voor.’

Dat de artsen zich aan dergelijke operaties waagden, was niet uit weelde. ‘Ze konden wel besluiten een vrouw met een buitenbaarmoederlijke zwangerschap naar Alkmaar te sturen, maar de benzine voor de ambulance was sterk gerantsoeneerd. En er reden steeds minder treinen. Ze kon al wel overleden zijn als ze daar aan kwam. Daarom konden die Texelse artsen beter zelf aan de slag gaan. Dat is ook de paradox: de kunst van het helen ontwikkelt zich sneller in een periode dat er vernietigd wordt.’

Joop Rommets